

UPPSALA
UNIVERSITET

Resultatrapport 2016: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 6

Cecilia Bergwall, Johan Carlström och Tobias Dalberg

Inledning

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 6 konstrueras av en provgrupp vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Ämnesprovet (äp 6) utformas utifrån kursplanens syfte och centrala innehåll, och bedömningen utgår från dess kunskapskrav. Nya ämnesprov tas fram varje år och provuppgifterna prövas ut i många olika skolor i landet. Denna rapport inleds med en sammanfattande redogörelse för hur konstruktionsprocessen går till. Sedan följer ett avsnitt om provets sammansättning. Därefter finns ett avsnitt om hur provinstitutionens insamling av elevprestationer går till. De avslutande två avsnitten tar upp och kommenterar resultat av både ämnesprovet 2016 och lärarenkäten som medföljde provet.

Konstruktionsprocessen för provet

Konstruktionen av provet tar sin utgångspunkt i ett övergripande tema som inspirerar urvalet av underlag och konstruktionen av uppgifter. Fortlöpande under processen vägs validitets- och reliabilitetsaspekter in och hänsyn tas till genomförande, autenticitet och interaktivitet. Likaså påverkas processen av de etiska överväganden som görs under framtagandet av de olika delproven.

Delprov A

Till momentet *Redogörelse* tas ett antal ämnen fram. Efter intern granskning av nationella provgruppen väljs ett par ämnen för utprovning i klass. Utprovningen görs av cirka 75 elever. Denna utprovning görs av provkonstruktörerna själva. Dock har eleverna förberett sig för redogörelsen vid ett tidigare tillfälle, då tillsammans med sin lärare. Efter utprovningen uttalar sig både lärare och elever i en enkät om sina synpunkter på underlaget.

Till momentet *Samtal* tas olika textunderlag fram. Målet är att här ta fram fem skiftande underlag som lämpar sig för inläsning och diskussionsuppgifter. De inlästa textutdragen utgör den gemensamma grunden för momentet, men samtalet utgår sedan från de diskussionsuppgifter som eleverna får läsa upp. Dessa uppgifter har sin utgångspunkt i teman som finns i texten men uppgifterna har snarare en generell än textnära karaktär. Detta för att momentet inte är vare sig ett hörförståelse- eller ett minnestest. I princip ska eleverna kunna diskutera uppgifterna utan den inledande lyssningen men den ger provmomentet en för eleverna viktig inramning. Även detta moment prövas ut i klass och kräver ett något större underlag, cirka 75-100 elever. Likaså genomför lärare och elever en enkät.

Efter utprovningarna sker en extern översyn i form av en grupp lärare som vid ett bedörmöte får framföra sina synpunkter på hela underlaget för delprov A.

Delprov B1 och B2

Läsförståelseproven grundar sig på textunderlag från dels skönlitteratur, dels sakprosatexter vilka kan vara t ex tidningstexter och faktatexter. En mängd texter samlas in, läses och diskuteras innan ett urval görs. När lämpliga textunderlag finns startar uppgiftskonstruktionen. De texter och uppgifter som sedan prövas ut i det första skedet är betydligt fler än det antal som sedan utgör det skarpa provet.

Parallellt med framtagandet sker rekrytering av lärare och elever som kan utföra utprövningarna. Utprövningen sker sedan i fyra omgångar.

Utprövning 1 och 2 fastställer vilka texter och uppgifter som fungerar bäst. Här styr resultaten likväl som den enkät lärare och elever besvarar. I enkäten har de en möjlighet att komma med synpunkter på vad de tycker om och vad som fungerar väl. I vardera utprövningen deltar 3-400 elever.

Utprövning 3 är den så kallade statistiska utprövningen. Resultaten här ger information som är statistiskt säkra. Det handlar till exempel om svårighetsgrader på samtliga uppgifter utifrån de krav som tagits fram. För att få fram den informationen krävs att minst 200 elever svarar på varje uppgift. Totalt deltog drygt 1100 elever i utprövning 3 inför ämnesprovet 2015/2016. Information om elevernas höstbetyg läggs också till den statistiska informationen och ger en signal om huruvida provunderlaget så här långt ställer rimliga krav på gruppnivå.

Utprövning 4 är en kalibreringsutprövning där minst 100 elever gör varje uppgift. Resultaten ankras i elevernas terminsbetyg, provresultat från det skarpa provet som de redan genomfört samt i vissa fall det kommande ämnesbetyget.

För varje utprövning rättas och analyseras provunderlaget. Resultat och underlag granskas internt av provgruppen men också av de experter som är kopplade till nationella provgruppen.

Efter den statistiska utprövningen sker också en granskning av en bedömargrupp bestående av lärare.

Den sista granskningen sker efter samtliga utprövningar och görs också den av en grupp lärare i det så kallade Kravgränsmötet. Där sker en sista översyn och gruppens arbete leder också fram till rekommenderade kravgränser för läsförståelseproven sammantaget.

Delprov C1 och C2

Skrivproven tar sin utgångspunkt i det övergripande temat och följer sedan den utarbetade modell som proven haft sedan år 2013. En stor mängd skrivprovförslag tas fram, diskuteras och processas. Kvar blir ungefär 4-6 skrivuppgifter som prövas ut, ofta i flera varianter. Rekryteringen av utprövande lärare och elever sker samtidigt för läs- och skrivproven. Skrivproven prövas sedan ut i tre omgångar.

Utprövning 1 innehåller av förklarliga skäl flest uppgifter och varianter på dem, och i takt med att fler utprövningarna görs sållas mindre väl fungerande uppgifter bort. C1 prövar elevernas förmåga att skriva berättande text och C2 prövar sakprosaskrivande. Texttyp för C2 växlar mellan åren men är alltid någon av följande texttyper: argumenterande, instruerande eller beskrivande och förklarande.

Materialet granskas internt av provgruppen och expertgranskning sker också under hela processen. Efter utprövning 3 hålls ett bedöarmöte med lärare. De granskar uppgifterna och bedömer ett urval av elevtexter. Detta arbete ligger sedan till grund för det bedömningsunderlag som skickas till skolorna i samband med det skarpa provet.

Provens material

Parallellt med att innehållet i de olika delproven mejslas fram läggs mycket arbete på att ta fram elevmaterial som ska vara attraktiva för eleverna och där hänsyn tas till de för åldern vedertagna behoven. Det handlar om allt från typsnitt, textstorlek, dispositionen mellan bildunderlag och text till att illustratörer tar fram bildunderlag till många av de skönlitterära texterna. Uppgiftshäftena till både läs- och skrivprov utformas också de av provgruppens experter på åldersadekvat layout.

Provens sammansättning

2016 års tema för ämnesprovet i årskurs 6 var *Göra något gott*. Provet består av fem delprov med anknytning till temat.

- Delprov A prövar elevens muntliga förmåga genom momenten *Samtala* och *Redogöra*. Det muntliga delprovet prövar elevernas förmåga till redogörelse och kommunikation samt samtal och interaktion, enligt kursplanen. Redogörelsen förbereds på lektionstid och framförs vid provtillfället, medan däremot samtalsdelen inte förbereds. Denna modell användes även i Äp 2012-2015 års prov.

Samtalsdelen i sin tur utgår från textuppläsningar från cd/usb, till vilka eleverna får diskussionsfrågor som samtalsunderlag. Text och frågor ska tillsammans skapa en gemensam grund för samtal. Det är elevernas förmåga att bidra till och upprätthålla samtalet som bedöms. Flertalet diskussionsfrågor öppnar därför upp mot att eleverna får uttrycka sina åsikter och dela med sig av sina tankar snarare än att de ska återge specifika delar av texten.

- Delprov B1 och B2 prövar elevens förmåga att läsa och förstå olika typer av text (berättande text och sakprosa). Eleverna ska enligt kursplanen också kunna bearbeta det lästa genom att ”sammanfatta, kommentera, tolka och resonera”. Delprov B1 består i äp 2016 av utdrag ur två skönlitterära ungdomsböcker samt en novell, medan delprov B2 innehåller en artikel, en faktatext och en faktaruta. Dessutom finns det i delprov B2 två övergripande frågor som omfattar hela texthäftet, där två sångtexter och två dikter samt alla bilder ingår. Delprov B1 och B2 förbereds inte. Delproven ska pröva den faktiska läsprestationen hos eleven och genomföras på ett likvärdigt sätt för alla elever.
- I delprov C1 och C2 prövas elevernas förmåga att skriva olika texttyper med begripligt innehåll, fungerande struktur och språklig variation. Eleverna ska också prövas i grundläggande språkregler och formuleringsförmåga enligt kursplanerna. Delprov C1 prövar mer specifikt elevernas förmåga att skriva berättande text medan delprov C2 prövar sakprosaskrivande. Inom sakprosaskrivandet varierar texttyperna mellan argumenterande, beskrivande och förklarande samt instruerande text. Delproven förbereds inte utan ska pröva elevens faktiska skrivförmåga vid skrivtillfället och genomföras på ett likvärdigt sätt för alla elever.

Insamling

Totalt har 715 lärare besvarat enkäten vilket är en halvering av deltagandet jämfört med 2015. Av dessa lärare undervisar 163 i svenska som andraspråk. Merparten av svenska som andraspråklärarna undervisar även i svenska. Vid en första analys av vad denna minskning kan bero på framkommer särskilt en anledning. På grund av att texter och avsnitt omstrukturerats i Lärarinformationen så har många lärare missat det avsnitt som tar upp information om lärarenkäten, till exempel varför den ska fyllas i och när den ska skickas in.

Resultatrapporten bygger på de 1500 elevlösningar som har registrerats i provgruppens arkiv. Av dessa 1500 elever följer 580 kursplanen i svenska och 790 svenska som andraspråk. För 130 elever har ämne inte angivits på inskickningsblanketten. Det kan tyckas vara en relativt hög siffra och

provgruppen bör undersöka vad detta kan bero på. Resultatredovisningen innehåller resultat på delprovsnivå och sammanvägt provbetyg.

En annan typ av insamling av information sker i anslutning till provets genomförande när lärare hör av sig till provinstitutionen med mejl- och telefonfrågor. Antalet frågor som nådde provkonstruktörerna var ungefär lika många som året innan. De vanligaste frågorna gällde genomförande och anpassning av delproven samt frågor om bedömning av de olika delprovets uppgifter. Den anpassningsfråga som flest kommentarer tidigare år har handlat om, nämligen den som gäller anpassning för dyslektiker har inte varit lika vanlig i år och det kan därför framstå som att lärarna har accepterat den hållning som Skolverket och provinstitutionen förespråkar i denna fråga. Denna hållning går i korthet ut på att läsprovstexterna inte finns inspelade och inte heller får läsas upp på grund av att provet ska pröva både avkodning och förståelse av text. Om läsprovstexterna och uppgifterna ändå läses upp av läraren prövar inte delprovet vad det är avsett att pröva.

Provresultat med kommentarer

Då ämnesprovet så långt som möjligt ska kunna sägas vara likvärdigt över tid, är det värdefullt att analysera vilka likheter och olikheter som framkommer vid en jämförelse av två näraliggande prov. Provet har genomförts fem gånger, 2012–2016. Denna rapportens resultatdel utgår från 2016 års insamlade elevlösningar samt den statistik som tagits fram med hjälp av dessa. Jämförelser görs i första hand med ämnesprovet 2015.

Läsåret 2015/2016 var det fjärde året som terminsbetyg sattes i årskurs 6 enligt skalan A-F. Likaledes var det fjärde gången som delprovetsbetyg skulle sättas på de nationella provens olika delprov. Därtill skulle ett sammanvägt provbetyg sättas på varje prestation. Delprovetsbetygen ska vara ett stöd för läraren i betygssättningen och i kommande undervisning, medan det sammanvägda provbetyget ska fungera som underlag för analyser och jämförelser av provresultat på exempelvis huvudmannanivå och nationell nivå.

I tabell 1 redovisas betyg på de olika delproven och det sammanvägda provresultatet för ämnena svenska respektive svenska som andraspråk. För att ett sammanvägt provbetyg ska kunna ges krävs att samtliga delprov är genomförda.

Tabell 1. Betygsfördelning samtliga delprov uppdelat på ämne (äp 2016).

	A	B	C	D	E	F	Totalt
Svenska							
Delprovetsbetyg A: tala	10,2	21,5	27,2	22,9	15,5	2,6	100,0
Delprovetsbetyg B1 och B2: läsa	17,0	21,6	25,5	20,7	9,4	5,7	100,0
Delprovetsbetyg C1: skriva	5,0	12,9	20,7	23,6	26,4	11,4	100,0
Delprovetsbetyg C2: skriva	5,6	11,8	22,7	20,4	27,0	12,5	100,0
Sammanvägt provbetyg	3,4	16,1	28,9	29,8	17,3	4,5	100,0
Betyg ht 15	4,0	14,9	24,3	27,3	26,7	2,8	100,0
Svenska som andraspråk							
Delprovetsbetyg A: tala	2,5	10,5	18,7	23,0	32,7	12,7	100,0
Delprovetsbetyg B1 och B2: läsa	1,4	5,8	11,8	19,2	24,7	37,1	100,0
Delprovetsbetyg C1: skriva	0,8	1,9	9,6	18,1	36,4	33,2	100,0
Delprovetsbetyg C2: skriva	0,9	3,1	11,8	14,2	30,6	39,4	100,0
Sammanvägt provbetyg	0,1	3,0	10,3	21,8	36,2	28,6	100,0
Betyg ht 15	0,1	2,3	10,7	19,4	37,1	30,3	100,0

Som tabell 1 visar presterar eleverna som läser enligt kursplanen i svenska generellt bäst i delprov B1-B2 följt av delprov A. I delprov C presterar eleverna inte riktigt lika bra. Elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk presterar bäst i delprov A följt av delprov B1-B2. Precis som för elever som följer kursplanen i svenska är det delprov C som är svårast för svenska som andraspråkseleverna.

Vid en jämförelse med föregående års betygsutfall på det nationella provet kan det konstateras att resultaten i ämnet svenska ligger på en relativt stabil nivå. I delprov A är skillnaderna mellan äp 2015 och äp 2016 mycket små. Detta är intressant på så sätt att lärare ofta rapporterar att det är svårt att bedöma delprov A; man menar att det är vanskligt att bedöma något i stunden och att matrisen visserligen är till hjälp men att det kan vara svårt att hålla reda på allt under en kort tid. Dessa svårigheter till trots så finns det en stabilitet över tid i bedömningen av delprov A. Även i delprov B är skillnaderna små för de flesta betygsnivåer. Den mest framträdande förändringen är att elever som når B har minskat till förmån för C.

I svenska som andraspråk ligger resultaten på en relativt stabil nivå i delprov A, medan stora skillnader i resultaten mellan äp 2015 och äp 2016 kan ses i både delprov B1 och B2 samt i delprov C2. Den procentuella fördelningen av betygen A-D har sjunkit i 2016 års prov medan betydligt fler elever fått betygen E och F i läsproven. E-betyget har stigit med 4 procentenheter och F-betyget med hela 14 procentenheter. Samma trend gäller för resultaten i delprov C2 där de övre betygsstegen fått lägre procentandelar, E-betyget är jämförbart med äp 2015 men F-betyget skiljer sig med hela 18 procentenheter från förra årets prov.

Vidare är de sammanvägda provbetygen i stort sett oförändrade när det gäller de flesta betygsstegen för svenska som andraspråkseleverna. Dock har resultatet för betyget D sjunkit med 8 procentenheter och andelen F ökat med ungefär 9 procentenheter vilket ligger i linje med de sämre resultaten som redovisats ovan.

En närmare analys av vad som kan ha orsakat dessa avvikande resultat kommer att göras, dock är det rimligt att söka förklaringen i elevunderlaget snarare än i provets svårighetsgrad. Om provet blivit väsentligt svårare skulle det även ha märkts i ämnet svenska och så är inte fallet. De senaste årens tillströmning av elever med andraspråksbakgrund till våra skolor skulle kunna påverka resultatet på det sätt som statistiken visar. I provgruppens insamling framgår dock bara vilken kursplan eleven följer, inte hur många år eleven vistats i Sverige och undervisats i svenska som andraspråk. Det finns inget förbud att låta relativt nyanlända elever genomföra proven även om Skolverket ger rekommendationer härvidlag. Det är i slutänden upp till rektorn samt läraren och eleven att avgöra om det är meningsfullt att genomföra proven. Utifrån lärarenkäten 2016 kan detta vara förklaringen till resultatnedgången då fler lärare har gett kommentarer om att det är svårt. Det kan tilläggas att det i vår statistik inte görs någon skillnad mellan nyanlända elever och svenska som andraspråkselever som har vistats en längre tid i Sverige då vi inte får den informationen från skolorna. Konsekvensen av det blir att andelen elever som får de lägre betygen i ämnet svenska som andraspråk är betydligt större i detta material än i till exempel SCB:s statistik där en elev räknas som nyanländ i fyra år efter att denne kommit till Sverige.

Tabell 2. Betygsfördelning samtliga delprov uppdelat på ämne (äp. 2015).

	A	B	C	D	E	F	Totalt
Svenska							
Delprovsbetyg A: tala	11,2	20,4	29,2	21,6	14,4	3,2	100,0
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	16,7	25,2	21,5	19,3	10,8	6,4	100,0
Delprovsbetyg C1: skriva	4,5	11,3	18,1	26,1	27,1	12,9	100,0
Delprovsbetyg C2: skriva	8,7	13,7	25,6	19,4	23,7	8,9	100,0
Sammanvägt provbetyg	5,1	15,2	32,0	23,5	19,5	4,8	100,0
Svenska som andraspråk							
Delprovsbetyg A: tala	4,3	8,9	18,0	25,7	33,1	10,1	100,0
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	2,7	8,0	18,9	26,7	20,8	22,9	100,0
Delprovsbetyg C1: skriva	0,5	3,4	10,3	18,4	35,2	32,3	100,0
Delprovsbetyg C2: skriva	2,4	6,8	17,6	20,5	31,7	21,0	100,0
Sammanvägt provbetyg	0,5	3,5	12,5	29,8	34,1	19,5	100,0

Nedan följer några exempel på kommentarer om provets svårighetsgrad från svenska som andraspråkslärare:

”De elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk klarade inte provet, men det berodde på att de är nyanlända och inte på provets utformning.”

”Det har varit betydligt svårare för dem, särskilt läsdelarna.”

”Det är på alldeles för hög nivå för de som inte läst svenska länge. Har en elev som fixade det men då har hon bott större delen av sitt liv i Sverige.”

”Jag personligen kan tycka att kraven för SVA-elever är väldigt stora t.ex. när det gäller skrivandet. Lägsta nivån kräver ändå ett väldigt bra språk och vid alla andra tillfällen under läsåret kan de bearbeta sina texter innan de bedöms vilket de inte får möjlighet till här på samma sätt. Därför är det väldigt svårt för många av dessa elever att klara dessa prov på skrivdelen trots att de ändå har goda kunskaper i grunden.”

Då de nationella proven är framtagna enligt kraven i kursplanen sker här en krock mellan de krav som ställs på elever som läser enligt kursplanen för svenska som andraspråk och den nivå som många elever i praktiken befinner sig på. Skolorna har idag kravet på sig att slussa ut nyanlända elever i ordinarie undervisning senast efter ett år i förberedelseverksamhet. Det är därför inte givet att dessa elever ska genomföra proven men genom enkätsvaren ser vi också exempel på att rektorer har beslutat att samtliga elever ska genomföra proven, oavsett tid i landet. Vilken policy skolan än har så torde den situationen få genomslag på provresultaten för denna elevgrupp.

Enkätresultat med kommentarer

Provet som helhet

Av lärarenkäten framgår att det stora flertalet av lärarna är positiva till provet och 2016 års siffror överensstämmer väl med tidigare års. 66 % anser att det som helhet var *bra* och 32 % att det var *ganska bra*. En majoritet av eleverna, 72 %, reagerade också *i huvudsak positivt* på provet. Dock skriver en del lärare att det finns elever som eventuellt missgynnas av upplägget med två delprov på en förmiddag. Dessa lärare menar att särskilt elever med koncentrationssvårigheter har svårt att prestera under hela provtiden. För elever med funktionsnedsättningar av olika slag är det tillåtet att göra

anpassningar som kan hjälpa dem att bättre klara av att genomföra till exempel två delprov under en och samma dag. 87 % av lärarna menar ändå att det gick *bra* att genomföra två delprov under samma dag, och att det underlättade organisationen kring ämnesprovet vilket också är en av avsikterna med detta upplägg. Ett annat skäl till denna organisation med läsprov före skrivprov är att eleverna ska få viss inspiration och hjälp av ett sådant upplägg. I årskurs 6 ska eleverna visserligen inte aktivt använda sig av läsprovstexterna i sitt skrivande, men dessa kan ändå ge idéer till skrivprovet, inte minst då temat för proven är gemensamt.

Eftersom delprov A genomförs under höstterminen får lärare och elever friska upp sitt minne kring provets tema i ännu en *Introduktionslektion* inför genomförandet av delprov B och C. Under lektionen får eleven även information om hur de återstående delproven kommer att genomföras samt goda råd kring hur de bäst tar sig an de olika delproven. Dock har en del lärare kommenterat detta och på frågan hur det fungerade att genomföra introduktionslektionen där delprov B och C presenterades för eleverna svarade 88 % av lärarna *bra* och 11 % *ganska bra* men kommentarerna vittnar om att några ansåg att detta blev lite upprepande.

Delprov A: muntlig framställning

En ändring från och med höstterminen 2015 är att delprov A genomförs i slutet av höstterminen i stället för under vårterminen. En majoritet, 80 % av lärarna, tycker att detta är en förbättring med motiveringen att stressen och arbetsbördan blir mindre för dem samt att stressen minskar även för eleverna. Knappt 6 % av lärarna anser att detta inte är en förbättring. I dessa lärares kommentarer lyfts synpunkter om att elevernas kunskaper testas för tidigt. De anser att eleverna även behöver vårterminen för att träna och utveckla sina kunskaper för att nå sin fulla potential inom detta moment. Övriga lärare svarade *vet ej* på denna fråga.

Lärarna har fortsatt en övervägande positiv bild av delprov A. I lärarenkäten framkommer exempelvis att 98 % av lärarna anser att delprovet överensstämmer med kursplanens skrivningar eller i stort sett gör det. Dock menar en del lärare att uppgiften till redogörelsen var för enkel för att eleverna skulle komma till sin rätt. Detta är en synpunkt som återkommer när lärarna besvarar frågan hur redogörelsedelen till delprov A fungerade; lärarna anser att deras elever hade svårt att nå de högre betygen på grund av det smala ämnet. Trots detta anser de flesta lärarna att redogörelsedelen fungerar bra eller ganska bra. En förklaring till att uppgiften hålls relativt enkel är att den formuleras så att alla elever ska ha en möjlighet att göra något av den under en relativt kort förberedelsestid. Under förberedelsen får eleverna inte ha tillgång till exempelvis uppslagsverk eller datorer för att på så sätt söka information, vilket även det påverkar det ämnesval som görs till redogörelsuppgiften. Av just dessa skäl har bedömningsunderlaget fått den utformning det har, det vill säga innehållet är endast en av de fyra aspekter som ska bedömas medan övriga aspekter fokuserar på elevens språkliga, kommunikativa och strukturella kapacitet. Bedömningens fokus ligger alltså såväl på redogörelsen som på företeelse som på redogörelsens innehåll.

Siffrorna för samtalsdelen ser likartade ut: 73 % av lärarna menar att den fungerade *bra*, 23 % att den fungerade *ganska bra* och endast 1 % att den fungerade *mindre bra*. Bland kommentarerna råder delade meningar. En del lärare skriver att situationen upplevdes som konstlad och att samtalen led av detta. Andra anser att ämnet var engagerande. En majoritet av lärarna (96 %) menar att eleverna hade hjälp av eller *i viss mån* hjälp av diskussionsfrågorna, vilket även lyfts fram i några kommentarer.

Vid utprovningar av diskussionsuppgifterna visade det sig att det i vissa grupper avverkade diskussionsfrågorna med korta svar, men att det i många andra grupper skapades fungerande samtal kring flera av uppgifterna. Här tycks gruppens egen förmåga att avsiktligt och viljemässigt hjälpas åt att skapa samtal spela stor roll. Det är för övrigt inte obligatoriskt att svara på varje diskussionsfråga. Om elevgruppen tycker att en fråga är svår och inte går så bra att samtala utifrån, får eleverna gå vidare med nästa diskussionsfråga. De allra flesta lärare menar även att diskussionsfrågorna fungerar väl och att de är en förutsättning för att uppgiften ska kunna genomföras.

Bedömningsmatrisen till delprov A får överlag positiva kommentarer av lärarna – den beskrivs som tydlig och nödvändig i bedömningen. 80 % anser också att den varit ett stöd i bedömningen av elevernas lösningar, medan 15 % anser att den *i stort sett* varit ett stöd, och 2 % att den *i viss mån* varit det. En något lägre andel (72 %) menar att övriga bedömningsanvisningar till delprov A gett det stöd de behövt vid bedömningen av elevernas muntliga prestationer. Av kommentarerna att döma tycker lärarna att det fungerar sämre att göra en helhetsbedömning av delprovets två moment. Till äp 2017 har bedömningsunderlaget utökats för att ge ett bättre stöd för just helhetsbedömningen av delprov A.

Delprov B: läsförståelse

När det gäller genomförandet av delprov B1 anser 87 % att det fungerade *bra*, 11 % att det fungerade *ganska bra* och knappt 1 % *mindre bra*. Många av kommentarerna belyser tidsbristen som upplevdes under detta delprov. Vid bedömningen av elevlösningarna anser 76 % av lärarna att bedömningsanvisningarna gett det stöd de behöver och 23 % att de *i stort sett* gjort det. En del av lärarna anser att delprov B är svårbedömt, men att de genom sambedömning har kunnat lösa svårigheterna. Andra efterfrågar flera elevexempel. Den tidigare nämnda novellen nämns i några kommentarer som en svårbedömd text.

För att förbättra bedömningsunderlaget och för att ytterligare stötta bedömningen har provgruppen sedan äp 2015 gjort förändringar som ska stödja bedömningen ytterligare. Det gäller till exempel layout och utformning av svarskrav där överskådliga punktlister har ersatt de ibland svårlästa exempellistorna avdelade med snedstreck. Andra förändringar innefattar att ej godtagbara elevsvar har placerats i anslutning till de poänggivande svaren för att öka överskådligheten samt att även poänggivande svar försetts med en förklarande kommentar där så behövs. En sådan kommentar kan till exempel användas för att förtydliga varför ett till synes vagt svar kan vara tillräckligt tydligt för att ges poäng. (De ej godtagbara elevsvaren har även i tidigare års prov varit försedda med en förklarande kommentar.)

Texterna i texthäftet bedöms överlag som *välvalda* eller *ganska bra*. Många lärare skriver i sina kommentarer att texterna är varierade och att de tilltalat eleverna. En av de skönlitterära texterna, en novell, sticker ut som minst populär bland lärarna. Den anses mindre lämplig av främst två skäl. Eleverna tyckte att texten var svår samt att även de tillhörande frågorna var svåra. En del lärare menar att texten särskilt missgynnade elever som läser enligt kursplanen för svenska som andraspråk. Exakt varför dessa elever skulle missgynnas av texten anger inte lärarna. Ett skäl till att denna elevgrupp lyckas mindre bra med denna text skulle kunna vara att texten inklusive uppgifterna hör till de svårare i delprovet. Eftersom provet ska ge stöd för lärarnas betygssättning och visa alla olika betygsnivåer från A-F så måste texter och uppgifter vara av olika svårighetsgrad.

Uppgifterna i delprov B1 och B2 konstrueras som tidigare år med utgångspunkt i fyra läsförståelseprocesser hämtade från det internationella läsförståelsetestet PIRLS. Anledningen till detta är bland annat att eleverna prövas i olika typer av läsförståelse. Stödet från lärare för denna uppdelning har genom åren varit relativt utbrett och är så även detta år.

Delprov C: skriva

I delprov C1 skriver eleverna en berättande text. Lärarna är i huvudsak positiva till skrivuppgiften. 68 % menar att den fungerat bra, 29 % att den fungerat ganska bra medan cirka 2 % anser att den fungerat mindre bra. I jämförelse med 2015 års prov så är det en större andel lärare som anser att skrivuppgiften fungerat bra. Detta intryck förstärks också i någon mån av en jämförelse av betygsnivåerna de två åren emellan. Andelen höga betyg (A, B och C) har exempelvis ökat något i äp 2016. Överlag vittnar också många lärarkommentarer om att skrivuppgiftens tema har inspirerat eleverna. Andra lärare menar dock att provet varit svårt för en del elever, till exempel att få med alla led som efterfrågats i instruktionen. För att en prestation ska nå E är det dock inte ett krav att alla tre

efterfrågade led ingår i berättelsen så länge innehållet bedöms vara i huvudsak relevant i förhållande till uppgiften.

En kritik som framförs av lärarna är att det är ”synd att eleverna inte får möjlighet att bearbeta sina texter”. En bearbetning enligt ett processinriktat skrivande är inte möjlig i det nationella provet då det främst är summativt och ska visa var eleven befinner sig i sitt skrivande vid en given mätpunkt. Dock är det naturligtvis tillåtet för eleven att läsa igenom sin text och göra förbättringar av den innan den lämnas in. För att förtydliga och förstärka detta moment av skrivandet kommer eleven från och med äp 2017 i en ”Kom ihåg-punkt” att uppmanas att läsa igenom texten innan den lämnas in till läraren.

I delprov C2 skriver eleverna en sakprosatext. Genomförandet av delprov C2 har att döma av lärarenkäten gått något sämre än C1 och problemen verkar främst bero på att eleverna har svårt att förstå vilken texttyp de ska skriva, vilket har lett till många frågor när uppgiften introducerades på provdagen. Elevernas uppgift var den här gången att skriva en beskrivande och förklarande text. Att just den texttypen ställer till med problem för eleverna kan ha flera orsaker: den är exempelvis inte lika tydlig som övriga texttyper som provas i det nationella provet och kanske övar man inte heller lika mycket på detta skrivande i skolan. I vilket fall bör provgruppen fundera på i vilken utsträckning denna texttyp ska provas i framtiden. Kanske är det bättre att denna typ av skrivande provas i skolan där man till exempel kan skriva faktatexter grundade på källmaterial med beskrivande och förklarande inslag. Det är i vilket fall en mer naturlig kontext för beskrivande och förklarande text än den som kan presenteras inom ramarna för det nationella provet. Om man ser till betygsfördelningen stärks också intrycket att 2016 års delprov C2 varit något svårare för eleverna än äp 2015, även om skillnaderna inte är alarmerande stora.

Bedömningsunderlagen för delprov C1–C2 får fortsatt goda omdömen av lärarna. Mest nöjda är lärarna med matriserna som bedöms ge stöd för bedömning av ca 75 % av lärarna och i stort sett stöd av ungefär 20 %. Precis som tidigare år får övriga bedömningsunderlag något sämre omdömen i enkäten. Knappt 70 % av lärarna menar att de ger stöd medan 25 % säger att i stort sett ger stöd för bedömning. Återkommande är synpunkten att fler bedömda och kommenterade elevexempel bör ingå i bedömningsunderlaget och det är något som provgruppen fortsätter att se över och utvärdera. Här måste alltid en avvägning göras både när det gäller mängden elevlösningar och fördelningen av dessa mellan betygsstegen. En utgångspunkt är att texter skrivna av både svenska och svenska som andraspråks elever ska presenteras, en annan att det bör finnas ett tydligt stöd för var gränsen mellan betygsstegen E och F går och en tredje att övriga betygssteg representeras i möjligaste mån. Häftets omfattning i sin helhet utgör också en begränsning för hur många kommenterade elevlösningar som visas. Det är även viktigt att övrigt bedömningsstöd, *Uppgiftsbeskrivning* och *Kommentarer till bedömningsmatriserna* används av lärarna vid bedömningen av elevernas texter. Dessa övriga bedömningsstöd är tänkta att komplettera och förtydliga matriserna och de kommenterade elevlösningar.

Övriga synpunkter på det nationella provet och dess genomförande

Sambedömning av de nationella provens delprov är något som ofta diskuteras. Den kan genomföras på olika sätt, till exempel på en skola eller kommungemensam sambedömning. Lärarna är i huvudsak positiva till sambedömning i någon form då den ses som en möjlighet att komma fram till så rättvisa betyg som möjligt samt att sådana tillfällen ger möjlighet till möten med andra lärare där man ges tillfälle att diskutera exempelvis kvalitet i elevtext. Hinder för sambedömning som anges är bristande organisation samt att lärare som arbetar på mindre skolor kan sakna kollegor att bedöma tillsammans med. Skolverket är positivt till sambedömning och menar att det kan skapa goda förutsättningar för en likvärdig och rättvis bedömning av provet samt utveckla lärares bedömarkompetens. I *Lärarinformation 1 och 2* ges förslag på hur sambedömning kan organiseras på skolan. Tabellen nedan visar i vilken grad de olika delproven har sambedömts.

Tabell 3 Hur har ämnesprovet bedömts?

	Samtliga elevprestationer har sambedömts	Många elevprestationer har sambedömts	Vissa elevprestationer har sambedömts	Samtliga elevprestationer har bedömts av mig ensam	Samtliga elevprestationer har bedömts av annan lärare	På annat sätt	Totalt
Delprov A	23,8	6,1	16,4	45,6	5,9	1,8	99,6
Delprov B1	34,1	16,4	21,8	22,2	4,5	0,9	99,9
Delprov B2	34,3	16,1	21,7	22,1	4,9	0,8	99,8
Delprov C1	49,3	18,5	18,3	8,4	4,6	0,6	99,7
Delprov C2	49,2	18,7	16,9	9,0	4,9	0,6	99,3

Anpassningar för elever med funktionsnedsättning

Av de lärare som besvarat enkäten har 72 % gjort anpassningar för elever med någon form av funktionsnedsättning. De vanligaste anpassningarna är utökad tid, datoranvändning samt att elever fått genomföra ämnesprovet avskilt eller i mindre grupp – då ofta med specialpedagog till hands. Vissa elever har också fått förstorad text och även uppläsning av instruktioner har förekommit. I många fall har kombinationer av dessa anpassningar gjorts.

Bland lärarna anser 77 % att de fått tillräckligt stöd i frågor gällande anpassning av delprov A, 16 % att de *i stort sett* fått det, 3 % att de *i viss mån* fått det och 1 % att de inte fått det. Gällande delproven B1-C2 anser 73 % att de fått tillräckligt stöd, 23 % i stort sett, 2 % i viss mån och 1 % att de inte fått det. Ett flertal lärare har synpunkter på anpassningar vid dyslexi, främst gällande att texterna i texthäftet inte finns inlästa. Enligt några lärare är det även otydligt huruvida frågorna i B1 och B2 får läsas upp för elever med dyslexi. I delprov B1-B2 är det inte tillåtet att läsa upp vare sig texter eller uppgifter då uppgifterna i flera fall utgör en integrerad del av läsförståelsen.

Relativt många lärare kommenterar även det sammanvägda provbetyget och principerna för hur sammanvägningen sker. Det som främst kritiseras är det faktum att en elev som får F i ett delprov ändå kan få till exempel ett E i sammanvägt provbetyg. Lärarna menar att detta inte följer den princip som gäller för betygssättning vid terminsslut.

Först och främst tas provbetyget fram för att kunna ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven nås i de nationella proven, på skolnivå, huvudmannanivå och på nationell nivå. Vidare är provbetyget främst en teknisk konstruktion. Ytterligare en anledning till att principerna för betygssättning skiljer sig åt är att det nationella provet genomförs vid enstaka tillfällen och kan vara påverkade av tillfälligheter eller att eleven haft en dålig dag. Det har därför ansetts rimligt att det ska vara möjligt att göra ett mindre lyckat resultat på delprovsnivå och ändå kunna nå ett E i sammanvägt provbetyg. Det är därför inte heller orimligt att elevens terminsbetyg kan bli ett annat än provbetyget.

Återkommande är också synpunkter på tidsåtgången för organisation och genomförande av provet. Många lärare tror att central rättning och digitalisering skulle göra proven mindre tidskrävande, samt bidra till ökad likvärdighet i bedömningen. När det gäller just digitalisering har provgruppen under 2016 inlett ett arbete med att utveckla digitala nationella prov.

Avslutning

Avslutningsvis kan det konstateras att 2016 års prov mottagits väl. Enkäten visar att 67 % av lärarna anser att provet som helhet är *bra*, vilket är jämförbart med förra året. Cirka 32 % av lärarna tycker att provet är *ganska bra* medan ungefär 1 % tycker att provet är mindre bra; också dessa resultat överensstämmer med dem från förra året. 67 % av lärarna anser också att provet som helhet är ett stöd när de ska sätta terminsbetyg, medan 24 % anser att provet i stort är ett stöd vid betygssättningen.

Till sist vill provgruppen tacka alla engagerade lärare för synpunkter och frågor som kommit in till oss via lärarenkäten, e-post och telefonsamtal. Denna återkoppling tas till vara och hjälper oss att utveckla de nationella proven i svenska och svenska som andraspråk i åk 6.